

Sidosöms-mockasiner (eng. side seam moccasins)

Av: Sebastian "Char" Scheler

"The process of shoe-making with him is reduced to its most simple form. He merely takes two pieces of buffalo (or any other suitable) skin, each being a little longer and wider than his foot, particularly towards the heel; these he folds separately, and lays them together parallel with the turned edges; then, rounding and trimming the sides, to render them foot-shaped, with an awl and the sinew of buffalo or other animal, or small strips of thin deer-skin, ("whang,") he sews the vamps from end to end, —then after cutting a tongue-like appendage in the upper side, midway from heel to toe, and stitching together the posterior parts, his task is done." —Rufus Sage

Som ovan nämnt var den dominerande mockasintypen i Klippiga bergen och på prärien under första hälften av 1800-talet av sidesöms-modell. Det är en mjuksulad mockasin ofta sydd i två stycken, först själva skon och sedan ett snöskydd som kunde sys på. Den hårsulade mockasinen lär ha blivit populär först efter 1850 och lämpar sig inte i sin autentiska form (med råhudssula) för svenskt klimat. Blir sulan blöt får man ett par sliriga skinnskridskor.

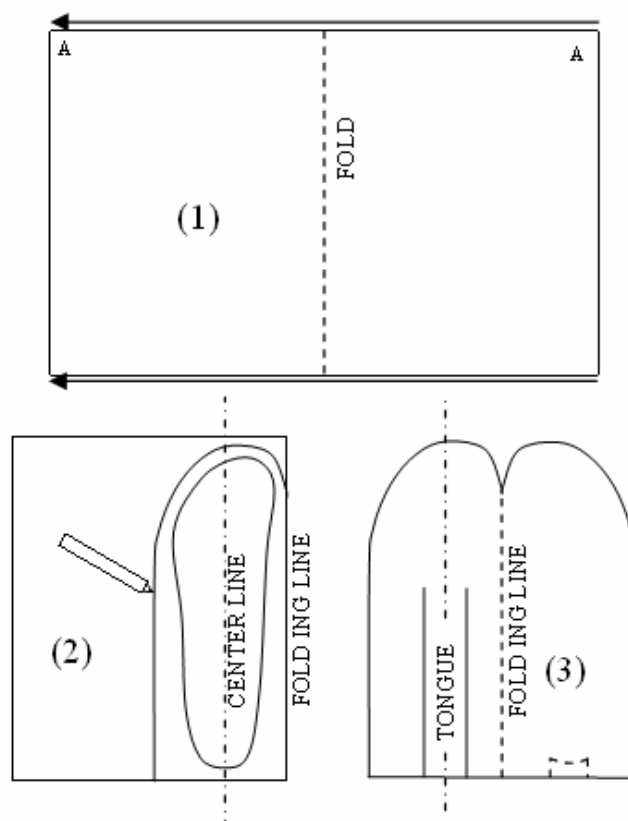
Pälsjägarna (och alla andra) i Klippiga Bergen slet snabbt ut sina skor vilka då byttes ut till mockasiner. Två modeller användes i större utsträckning än andra, nämligen sidesöms-modellen och "pucker toe"-modellen. Det var sidesöms-mockasiner de fick vid handel med lokala stammar, och det var troligen sidesöms-modellen som i störst utsträckning tillverkades av jägarna själva. Trots dess enklare form och dominans bland stammarna skvallrar konst från perioden med några få undantag om pucker toe modellens flitiga användning under slutet av 1830-talet. På nästan samtliga av Alfred Jacob Millers målningar ser man den tygbeklädda tungan som kännetecknar just "pucker toe"-modellen.

Denna artikel är tänkt att fungera som instruktion för den som vill sy sig ett par sidesöms-mockasiner. Vi tar det steg för steg.

Mönstret;

För att göra ett par välpassande mockasiner bör du först göra ett mönster. Skiljer sig dina fötter mycket i storlek får du göra två. Börja med att vika ett papper, t.ex. ett A3 på mitten. Troligtvis behöver du lägga till lite på längden för att få plats med foten. Om så är fallet tejpa ihop 2 A3:or med långsidorna mot varandra (1).

Sätt foten på det vikta pappret med insida fot ca. 1 cm från den vikta kanten. Rita av fotens kontur (vill du använda socka i mockasinen bör du ha denna på). Rita sedan ytterligare en linje ca. 1 cm från tårna och en bit ner längs yttersida fot. Där foten

blir som bredast låter du linjen löpa rakt ner(2).

Rita sedan ut tungan som placeras mitt på foten, ca.5cm bred. Låt tungan gå så långt ner på foten att du lätt kan få i och ur foten. Börja med relativt kort och förläng sedan vid behov(3).

Ditt mönster är nu egentligen klart. Nu bör du först sy ett provpar i tyg. Detta mönster är inte exakt och bör testas för just dina fötter. På detta provpar kan du rätta till eventuella brister, bestämma rätt längd på lungan etc. Tänk dina mockasiner som ett extra par strumpor. De ska sitta tight, det gör inget om de känns lite små. När de sedan blir blöta (för det blir de) töjer de sig efter fotens form.

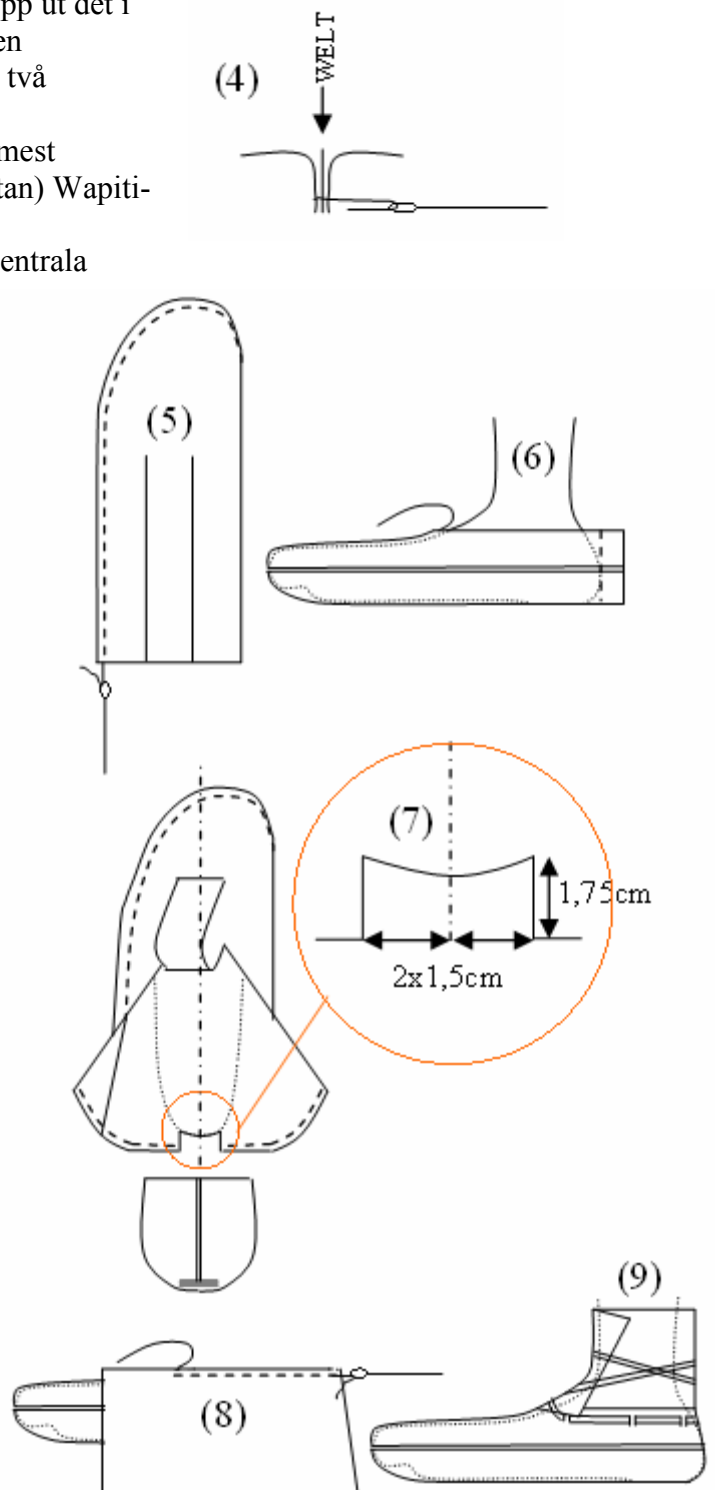
Lägg sedan ut den reviderade versionen och klipp ut det i skinn. Tänk då på att göra den andra mockasinen spegelvänd, annars får du två höger- alternativt två vänsterfötter!

Lite grövre skinn, inte läder, är att föredra. De mest autentiska alternativen är rökgarvat (eng. braintan) Wapiti- eller Bisonskinn, älgen som anses vara nr.1 vid mockasintillverkning var inte särskilt vanlig i centrala Klippiga Bergen under den period vi återskapar. Köttssidan skall vara utåt, d.v.s. om du syr i ett skinn med narven (det blanka) kvar blir denna insida.

Sömnad,

Då var det dags att sy. Använd antingen riktig sena eller lintråd, ingen syntetisk sena! Jag rekommenderar två typer av stygn; antingen kastsöm eller sadelmakarsöm. Kastsöm är den där du ständigt arbetar runt kanten. Denna har en tendens att "vrída" sömmen, då kan sadelmakarsömmen vara bra. Denna kräver två nålar som tillsammans bildar en stark raksöm. Använd ett mellanlägg, (eng. welt), i samtliga sömmar. Denna klipps sedan slät på sömmens utsida(4).

Vik materialet räta mot räta, d.v.s. de sidor du vill ha utåt på den färdiga mockasinen viks mot varandra. Sy sedan från stortån runt ytterkanten med ca 0,5 cm sömsmån, och glöm inte mellanlägg(5). Ett tips som fungerat väl för mig är att fixera bitarna med vanlig häftapparat (glöm bara inte att ta bort klamrarna när du är klar). Avsluta inte sömmen utan låt synålen/synålarna sitta kvar. Stoppa nu i foten, ev. med socka på, kläm ihop hälpåret och markera vart sömmen skal gå(6).

Rätta till din ”sidosöm” så den avslutas lagom till hälsömmen.

För att göra en komplett häl på mockasinen krävs det jag kallar en ”T-söm”. Den beskrivs på bilden nedan (7).

Avsluta nu mockasinen genom att först sy den långa hälsömmen, sedan den korta. Återigen glöm inte mellanlägg. Vill du göra en lätt sommarmockasin är det bara att vända dem rätt, klippa till mellanläggen så de blir släta, göra hål för snöret och slutligen trä i snöret så du är klar. Ska du däremot göra en som passar bättre under resten av året rekommenderar jag snöskydd. Gör snöskyddet ca 8-15 cm högt och långt nog så du både kan sy fast det i mockasinens öppning och svepa det runt ankeln med önskat överlapp. I denna söm behövs inget mellanlägg (8).

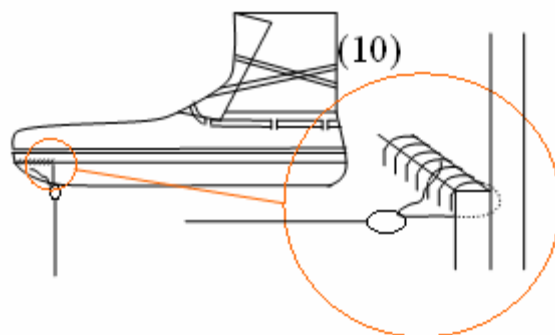
För att anpassa snörningen till snöskyddet bör du kunna vira åtminstone ett extra varv runt ankeln för hålla ihop snöskyddet(9).

KLAR!

Då var det bara att ge sig ut i skogen och slita. Om detta är ditt första par och du planerar att använda dem flitigt lär du snart sitta och sy ditt andra. Ett sätt att förbättra hållbarheten är att sy på en extra sula. Detta förlänger mockasinernas livstid avsevärt. Själv har jag använt denna princip vid lagning och det fungerar ypperligt.

För att få fast sulan bör du träckla fast dem med ytlig kastsöm d.v.s. låt inte nålen gå igenom mockasinen utan sy i ytan precis som vid pärlbroderi (10).

Ytterligare ett skötselråd är att du ibland smörjer mockasinerna med fett. Vi har diskuterat detta ett flertal gånger inom S.M.M. och troligen valde originalen i början på 1800-talet att bära sina mockasiner tills de gick sönder då de byttes mot ett nytt par. Vi däremot kan använda ett par mockasiner i över ett år eller mer och de kommer att bli blöta och torka ett otal gånger. Detta gör skinnet sprött och torrt och detta undviks med hjälp av att tillföra fett. Att göra en mjuksulad mockasin vattentät är troligen omöjligt, fettet kanske fördröjer processen en aning men blöt blir man till slut.

Vintermockasiner

Vill du göra ett par mockasiner som håller dig varm under vintern finns ett par alternativ. Det dyra och mest autentiska är att du syr ett rymligt par i bisonpäls (med håret vänt inåt), inuti har du dina sommarmockasiner. Ett annat alternativ är att sy innermockasiner med ovan nämnda extrasula helt av ylle, t.ex. av gammal arméfilt och sedan ett yttre par i skinn. Detta fungerar kalas! För mer info om detta alternativ rekommenderar jag länken till Women of the Fur Trade nedan.

Ytterligare ett alternativ är att göra innermockasiner av

Tre par vintermockasiner i -10°C

annan päls t.ex. hjort eller får.

GOOD LUCK! Time to hit the trail once more...

Källor

Hanson, James A., och Katherine J. Wilson. *The Mountain Man's Sketch Book*. Canyon, TX: Fur Press, 1976.

Sage, Rufus. *Rocky Mountain Life*. Lincoln & London: University of Nebraska Press; 1983.

Women of the Fur Trade. *Side fold and Winter Moccasins*. Internet 2008-12-12;
<http://womenofthefurtrade.com/page11.html>